

Záróvizsga tételsor

18. Adatbázisok tervezése és lekérdezése

Fekete Dóra

Adatbázisok tervezése és lekérdezése

Relációs adatmodell, egyed-kapcsolat modell és átalakítása relációs adatmodellbe. Relációs algebra, SQL. Az SQL procedurális kiterjesztése (PL/SQL vagy PSM). Relációs adatbázis-sémák tervezése, normálformák, dekompozíciók.

1 Relációs adatmodell, egyed-kapcsolat modell és átalakítása relációs adatmodellbe

1.1 Relációs adatmodell

Relációs adatmodell: adatok gyűjteményét kezeli.

Reláció: a gyűjtemény megadása (tábla).

Adatmodell: a valóság fogalmainak, kapcsolatainak, tevékenységeinek magasabb szintű ábrázolása, számítógép és felhasználó számára is megadja, hogy hogyan néznek ki az adatok. Adatok leírására szolgáló jelölés.

Részei:

1. az adat struktúrája
2. az adaton végezhető műveletek
3. az adatokra tett megszorítások

Egyéb fogalmak:

- Relációséma: $relációnév(sortípus), R(A_1, \dots, A_n)$
- Előfordulás: példány, a sortípusnak megfelelő *véges sok* sor, $\{t_1, \dots, t_m\}$, ahol $t_i = \langle v_i1 \dots v_in \rangle$
- Attribútumok: adattípus : sortípus, $\langle attr.név_1 : értéktípus_1, \dots \rangle$
- Kulcsok: Egyszerű kulcs 1 attribútumból áll, összetett többből, nem lehet a relációban két különböző sor, aminek azonos a kulcsa.
- Külső kulcs: Idegen kulcs. $R(A_1, \dots, A_m)$ reláció, $X = \{A_{i_1}, \dots, A_{i_k}\}$ kulcs. $S(B_1, \dots, B_n)$ reláció, $Y = \{B_{j_1}, \dots, B_{j_k}\}$ idegen kulcs, ami az X -re hivatkozik a megadott attribútum sorrendben: B_{j_1} az A_{i_1} -re stb.
- Hivatkozási épség: megszorítás a két tábla együttes előfordulására. Ha $s \in S$ sor, akkor $\exists t \in R$ sor: $s[B_{j_1}, \dots, B_{j_k}] = t[A_{i_1}, \dots, A_{i_k}]$.

A relációs adatmodell több szempontból is előnyös, amik miatt elterjedt és kifinomult. Az adatmodell egy egyszerű és könnyen megérthető strukturális részt tartalmaz. A természetes táblázatos formát nem kell magyarázni, és jobban alkalmazható. A relációs modellben a fogalmi-logikai-fizikai szint teljesen szétválik, nagyfokú logikai és fizikai adatfüggetlenség. A felhasználó magas szinten, hozzá közel álló fogalmakkal dolgozik (implementáció rejtve). Elméleti megalapozottság, több absztrakt kezelő nyelv létezik, például relációs algebra (ezen alapul az SQL automatikus és hatékony lekérdezés optimalizálása). Műveleti része egyszerű kezelői felület, szabvány SQL.

Relációs adatbázis felépítése: Az adatbázis tulajdonképpen relációk halmaza. A megfelelő relációsémák halmaza adja az adatbázissémát (jelölése dupla szárú \mathbb{R}), $\mathbb{R} = \{R_1, \dots, R_k\}$. A hozzá tartozó előfordulások

az adatbázis-előfordulás. Előfordulás tartalma: egyes relációk előfordulásai. Ez a koncepcionális szint, vagyis a fogalmi modell. Fizikai modell: a táblát valamilyen állományszerkezetben jeleníti meg (például szeriális állományban). A relációs adatbázis-kezelők indexelnek, indexelési mód: pl. B+ fa.

1.2 Egyed-kapcsolat modell

Elemei:

- Egyedhalmazok: hasonló egyedek összessége
- Attribútumok: megfigyelhető tulajdonságok, megfigyelt értékek, egyedek tulajdonságai
- Kapcsolatok: más egyedhalmazokkal való kapcsolatok
- Séma: $E(A_1, \dots, A_n)$ egyedhalmaz séma, E név, A_i tulajdonság, $DOM(A_i)$ a lehetséges értékek halmaza, pl *tanár(név, tanszék)*
- Előfordulás: Konkrét egyedek (entitások), $E = \{e_1, \dots, e_m\}$, $e_i(k) \in DOM(A_k)$ az egyedek halmaza. Minden attribútumban nem egyezhetnek meg \rightarrow (vagyis az összes tulajdonság szuperkulcsot alkot), minimális szuperkulcs = kulcs.
- $K(E_1, E_2)$ bináris kapcsolat, $K(E_1, \dots, E_p)$ a kapcsolat sémája. K a kapcsolat neve, E_i az egyedhalmazok sémái, többágú kapcsolat, ha $p \geq 2$. pl *tanít(tanár, tárgy)*. Többágú kapcsolat átírható megfelelő számú binér kapcsolatra, 3-ágú 3-ra stb.
- $K(E_1, \dots, E_p)$ sémájú kapcsolat előfordulása, $K = \{(e_1, \dots, e_p)\}$ egyed p-esek halmaza, ahol $e_i \in E_i$. A kapcsolat előfordulásaira tett megszorítások határozzák meg a kapcsolat típusát.

Diagram: egyedhalmazok, kapcsolatok típusok, egyenek ábrázolása.

Szerepek: egyedhalmaz önmagával kapcsolódik

Kapcsolat attribútum: két egyedhalmaz együttes függvénye, de egyiké sem külön

Egyedhalmaz: az elsődleges kulcshoz tartozó tulajdonságokat aláhúzzuk

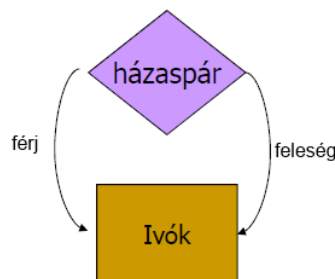

Figure 1: Szerepek

Kapcsolatok típusai (vegyünk hozzá egy $K(E_1, E_2)$ bináris kapcsolatot alapul):

- sok-egy: K előfordulásaiban minden E_1 -beli egyedhez legfeljebb 1 E_2 -beli tartozhat, pl *született(név, ország)*
- sok-sok: nincs megszorítása, minden E_1 -beli egyedhez több E_2 -beli egyed tartozhat, és fordítva, minden E_2 -beli egyedhez több E_1 -beli egyed tartozhat, pl *tanul(diák, nyelv)*
- egy-egy: sok-egy és egy-sok, vagyis minden E_1 -beli egyedhez legfeljebb egy E_2 -beli egyed tartozhat, és fordítva, minden E_2 -beli egyedhez legfeljebb egy E_1 -beli egyed tartozhat, pl *házaspár(férfi, nő)*

Lehet több kapcsolat is két egyedhalmaz között.

Alosztály: „isa” = „az-egy”, öröklődés, speciális egy-egy kapcsolat. Összes E_1 -belihez van egy E_2 -beli, pl *isa(főnök, dolgozó)*

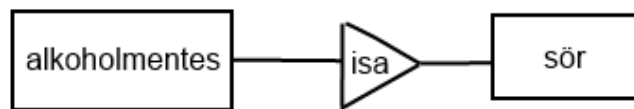

Figure 2: Alosztály

Kulcs: aláhúzással jelölik, összetett kulcsnál több attribútum van aláhúzva
Szuperkulcs: Az egyedhalmaz szuperkulcsa egy azonosító, vagyis olyan tulajdonság-halmaz, amelyről feltehető, hogy az egyedhalmaz előfordulásaiban nem szerepel két különböző egyed, amelyek ezeken a tulajdonságokon megegyeznek. Az összes tulajdonság mindig szuperkulcs.
Hivatkozási épség: kerek végződéssel jelölik, megszorítás

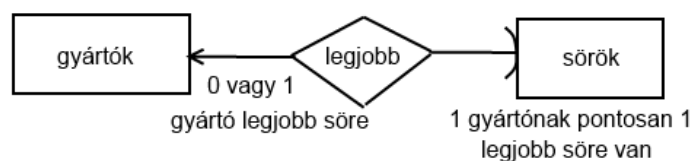

Figure 3: Hivatkozási épség

Gyenge egyedhalmaz: Téglalap dupla kontúrral. Önmagában nem azonosítható egyértelműen.

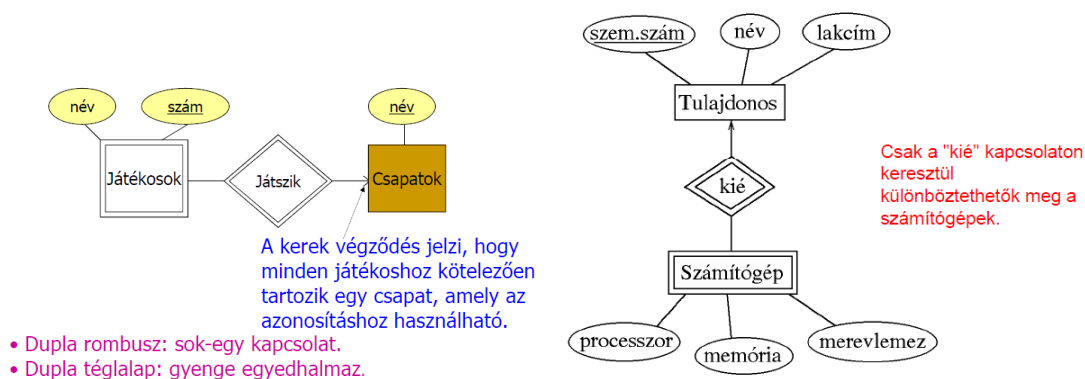

Figure 4: Gyenge egyedhalmaz

Tervezési alapelvek:

- valósághű modellezés: megfelelő tulajdonságok tartozzanak az egyedosztályokhoz, például a tanár neve ne a diák tulajdonságai közé tartozzon
- redundancia elkerülése: az $index(etr-kód, lakcím, tárgy, dátum, jegy)$ rossz séma, mert a lakcím annyiszor ismétlődik, ahány vizsgajegye van a diáknak, helyette 2 sémát érdemes felvenni: $hallgató(etr-kód, lakcím)$, $vizsga(etr-kód, tárgy, dátum, jegy)$.
- egyszerűség: főlegesen ne vegyünk fel egyedosztályokat, például a $naptár(év, hónap, nap)$ helyett a megfelelő helyen inkább dátum tulajdonságot használjunk
- tulajdonság vagy egyedosztály: például a vizsgajegy osztály helyett jegy tulajdonságot használjunk.

1.3 Egyed-kapcsolat modell átalakítása relációs adatmodellbe

KÖNYV (könyvszám, szerző, cím)
 OLVASÓ (olvasószám, név, lakcím)
 KÖLCSON (könyvszám, olvasószám, kivétel, visszahozás)

Figure 5: Példa: könyvtár adatmodellje

Összetett attribútumok leképezése: például ha a lakcímet (helység, utca, házszám) struktúrában akarjuk kezelni, akkor fel kell venni a sémába mindezt attribútumként. *Többértékű attribútumok leképezése:*

- Megadás egyértékűként. Példa: többszerzős könyvnél egy mezőben soroljuk fel az összeset. Nem túl jó, mert nem lehet a szerzőket külön kezelni, és esetleg nem is fér el mind a mezőben.
- Megadás többértékűként.
 - Sorok többszörözése. Könyves példánál maradva, felvesszünk annyi sort, ahány szerző van. Ez redundanciához vezet.
 - Új tábla felvétele. A *könyv(könyvszám, szerző, cím)* sémát az alábbi két sémával helyettesítjük: *könyv(könyvszám, cím)*, *szerző(könyvszám, szerző)*
 - Sorszámozás. Ha nem mindegy a szerzők sorrendje, akkor az előző megoldásban (új tábla) ki kell egészíteni a szerző táblát egy sorszám mezővel.

Kapcsolatok leképezése:

- egy-egy: beolvasztás az azonos kulcsú sémába. Pl egy könyvet lehet kölcsönözni: KÖLCSON(könyvszám, olvasószám, **kivétel**) kapcsolatsémából KÖNYV(könyvszám, szerző, cím, olvasószám, **kivétel**), OLVASÓ(olvasószám, név, lakcím) lesz. Itt a kapcsolatsémában az olvasószám is kulcs, és felvehetnénk úgy is, hogy az legyen a kulcs. Ez esetben az OLVASÓ-ba kell beolvasztani.
- sok-egy: beolvasztás a „sok”-ba. Tehát a példát követve, ha több könyvet lehet kölcsönözni, akkor a könyvszámnak kell a kulcsnak lennie, és csak a KÖNYV-be olvaszthatjuk be.
- sok-sok: új tábla. Ha a korábbi kölcsönzések is el vannak tárolva, akkor a kulcsban benne van vagy a kivétel, vagy a visszahozás. Ekkor egyik táblába sem lehet beolvasztani, új táblát kell létrehozni. A séma ez lehet: KÖNYV(könyvszám, szerző, cím), OLVASÓ(olvasószám, név, lakcím), KÖLCSON(könyvszám, olvasószám, kivétel, visszahozás).

Átalakítás E/K modell → relációs adatmodell:

- egyedhalmaz séma → relációséma
- tulajdonságok → attribútumok
- (szuper)kulcs → (szuper)kulcs
- egyedhalmaz előfordulása → reláció

- $\text{egyed} \rightarrow e(A_1) \dots e(A_n)$ sor
- $R(E_1, \dots, E_p, A_1, \dots, A_q)$ kapcsolati séma (E_i egyedhalmaz, A_j tulajdonság) $\rightarrow R(K_1, \dots, K_p, A_1, \dots, A_q)$ relációséma (K_i az E_i (szuper)kulcsa)

Átnevezhetjük, hogy ne legyen kétszer ugyanaz.

isa esetén a speciális osztályhoz hozzávesszük az általános osztály (szuper)kulcsát. Gyenge entitáshoz a meghatározó kapcsolatok kulcsait vesszük hozzá.

Összevonás akkor lehet, ha az egyikben idegenkulcs van a másikra. Illetve akkor, ha sok-egy kapcsolatnak felel meg az egyik reláció, a másik pedig a sok oldalon álló egyedhalmaz reláció. Pl Ivók(név, cím) és Kedvenc(ivó,sör) összevonható, és kapjuk az Ivó1(név,cím,kedvencSöre) sémát.

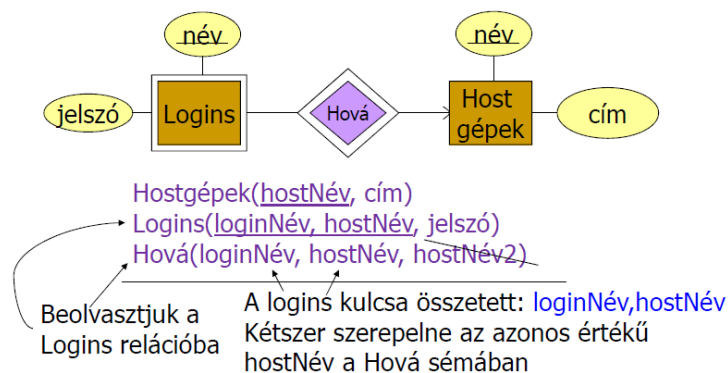

Figure 6: Gyenge egyedhalmaz átírása

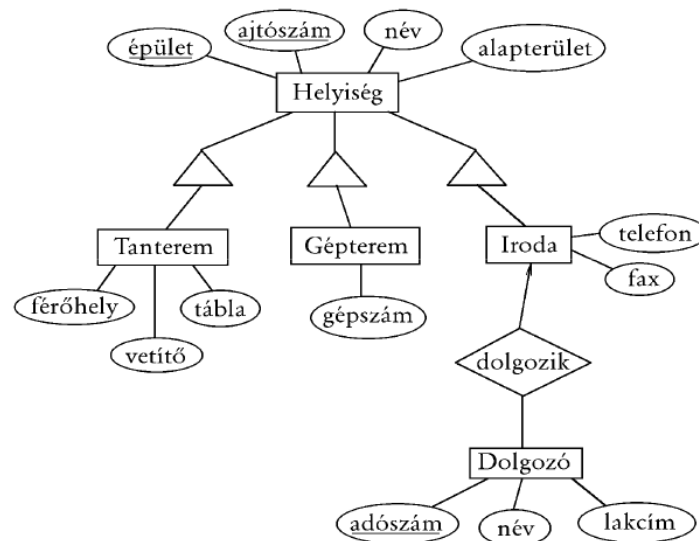

Figure 7: Példa alosztály átírására relációkká

Alosztály átírása:

- Egyed-kapcsolatos: modellben legyen 1 reláció minden alosztályra, de az általánosból csak a kulcsokat vesszük hozzá a saját attribútumokhoz. Minden altípushoz külön tábla, egy egyed több táblában is szerepelhet. Főtípus táblájában minden egyed szerepel, plusz annyi altípuséban, amennyiben szerepel. Hátrány: több táblában keresés.

(E/K stílusú reprezentálás.)

HELYISÉG (épület, ajtószám, név, alapterület)
TANTEREM (épület, ajtószám, férőhely, tábla, vetítő)
GÉPTEREM (épület, ajtószám, gépszám)
IRODA (épület, ajtószám, telefon, fax)
DOLGOZÓ (adószám, név, lakcím, épület, ajtószám)

Figure 8: E/K stílusú

- Nullértékes: 1 reláció van összesen, ha nincs a speciális tulajdonság, akkor NULL-t írunk a helyére. Attribútumok uniója szerepel a táblában. Hátrány, hogy sok NULL van a táblában, típusinformációt is elveszíthetünk (például ha a gépteremnél a gépszám nem ismert, és ezért NULL, akkor a gépterem lényegében az egyéb helyiségek kategóriájába kerül).

(Reprezentálás nullértékekkel)

HELYISÉG (épület, ajtószám, név, alapterület, férőhely, tábla,
vetítő, gépszám, telefon, fax)
DOLGOZÓ (adószám, név, lakcím, épület, ajtószám)

Figure 9: NULL értékes

- Objektumorientált: 1 reláció minden alosztályra, összes tulajdonság felsorolva az öröklétekből is. Minden altípushoz külön tábla, egy egyed csak 1 táblában szerepel. Hátrányok: kombinált altípushoz új altípus felvétele szükséges, keresés gyakran több táblán keresztül.

(Objektumorientált stílusú reprezentálás)

HELYISÉG (épület, ajtószám, név, alapterület)
TANTEREM (épület, ajtószám, név, alapterület, férőhely,
tábla, vetítő)
GÉPTEREM (épület, ajtószám, név, alapterület, gépszám)
IRODA (épület, ajtószám, név, alapterület, telefon, fax)
DOLGOZÓ (adószám, név, lakcím, épület, ajtószám)

Figure 10: Objektumorientált

2 Relációs algebra, SQL

2.1 Relációs algebra

Algebra műveleteket és atomi operandusokat tartalmaz.

Relációs algebra: az atomi operandusokon és az algebrai kifejezéseken végzett műveletek alkalmazásával kapott relációkon műveleteket adunk meg, kifejezéseket építünk (a kifejezés felel meg a kérdés szintaktikai alakjának). Fontos tehát, hogy minden művelet végeredménye reláció, amelyen további műveletek adhatók meg. A relációs algebra atomi operandusai a következők: a relációkhoz tartozó változók; konstansok, amelyek véges relációt fejeznek ki. *Műveletek:*

- Halmazműveletek: Reláció előfordulás véges sok sorból álló halmaz. Így értelmezhetők a szokásos halmazműveletek: az unió (az eredmény halmaz, csak egyszer szerepel egy sor), értelmezhető a metszet és a különbség.
 R, S azonos típusú, $R \cup S$ és $R - S$ típusa ugyanez
Az alpműveletekhez az unió és különbség tartozik, metszet műveletet származtatjuk: $R \cap S = R - (R - S)$
- Vetítés (projekció): Adott relációt vetít le az alsó indexben szereplő attribútumokra (attribútumok számát csökkentik). $\Pi_{lista}(R)$, ahol $\{A_{i_1}, \dots, A_{i_k}\}$ R sémájában levő attribútumok egy részhalmazának felsorolása. Reláció soraiból kiválasztja az attribútumoknak megfelelő A_{i_1}, \dots, A_{i_k} -n előforduló értékeket, ha többször előfordul, akkor a duplikátumokat kiszűrjük (hogy halmazt kapjunk).

- Kiválasztás (szűrés): Kiválasztja az argumentumban szereplő reláció azon sorait, amelyek eleget tesznek az alsó indexben szereplő feltételnek. $\sigma_F(R) = \{t | t \in R \text{ és } t \text{ kielégíti az } F \text{ feltételt}\}$
A feltétel lehet elemi vagy összetett. Elemi: $A_i \Theta A_j$, $A_i \Theta c$, ahol c konstans, Θ pedig $=, \neq, <, >, \geq, \leq$. Összetett: ha B_1, B_2 feltétel, akkor $\neg B_1, B_1 \cap B_2, B_1 \cup B_2$ és a zárójelezések is feltétel.
- Természetes összekapcsolás: Szorzásjellegű műveletek közül csak ez az alpművelet. Nő az attribútumok száma. A közös attribútumnevekre épül. $R \bowtie S$ azon sorpárokat tartalmazza R -ből illetve S -ből, amelyek R és S azonos attribútumain megegyeznek. $R \bowtie S$ típusa a két attribútumhalmaz uniója.
- Átnevezés: Reláció önmagával vett szorzatát ki tudjuk fejezni vele. $\rho_{T(B_1, \dots, B_k)}(R(A_1, \dots, A_k))$, ha az attribútumokat nem akarjuk átnevezni, akkor $\rho_T(R)$

A relációs algebrában a fent felsorolt 6 alpművelet van. Ez egy *minimális készlet*, vagyis bármelyiket elhagyva az a többivel nem fejezhető ki.

Szorzásjellegű műveletnél tekinthetjük a *direkt-szorzatot* alpműveletnek, de a természetes összekapcsolást használják. $R \times S$: az R és S minden sora párban összefűződik, az első tábla minden sorához hozzáfűzzük a második tábla minden sorát. A direkt-szorzat (vagy szorzat, Descartes-szorzat) esetén természetesen nem fontos az attribútumok egyenlősége. A két vagy több reláció azonos nevű attribútumait azonban meg kell különböztetni egymástól (átnevezéssel).

Monotonitás: monoton, nem csökkenő kifejezés esetén bővebb relációra alkalmazva az eredmény is bővebb.

A kivonás kivételnek számít az alpműveletek között, mert nem monoton. Következmény ebből, hogy a kivonás nem fejezhető ki a többi alpművelettel. A kivonás nélkül szokás monoton relációs algebrának is nevezni.

Osztás: maradékos osztás mintájára. R és S sémája $R(A_1, \dots, A_n, B_1, \dots, B_m)$, illetve $S(B_1, \dots, B_m)$, $Q = R \div S$ sémája $Q(A_1, \dots, A_n)$. $R \div S$ a legnagyobb (legtöbb sort tartalmazó) reláció, amelyre $(R \div S) \times S \subseteq R$. Relációs algebrában: $R(A, B) \div S(B) = \Pi_{A_1, \dots, A_n}(R) - \Pi_{A_1, \dots, A_n}(\Pi_{A_1, \dots, A_n}(R) \times S - R)$ Relációs algebrai kifejezés, mint lekérdező nyelv (L-nyelv). Az alapkifejezések az elemi kifejezések, az összetettek pedig a rajtuk végzett alpműveletek.

Kifejezés kiértékelése: összetett kifejezést kívülről befelé haladva átírjuk kiértékelő fává, levelek: elemi kifejezések.

Legyen R, S az $R(A, B, C)$, $S(C, D, E)$ séma feletti reláció

$\Pi_{B,D} \sigma_{A='c' \text{ and } E=2}(R \bowtie S)$

Ehhez a kiértékelő fa: (kiértékelése alulról felfelé történik)

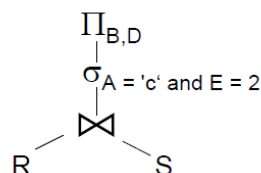

Figure 11: Kifejezésfa

2.1.1 Relációs algebra kiterjesztése

- Ismétlődések megszüntetése (δ), select distinct. Multihalmazból halmazt csinál.
- Összesítő műveletek és csoportosítás (γ_{lista}), group by. Összesítő függvények: sum, count, min, max, avg. Itt a *lista* valamennyi eleme a következők egyike:
 - a reláció egy attribútuma: ez az attribútum egyike a csoportosító attribútumoknak (a GROUP BY után jelenik meg).
 - a reláció egyik attribútumára (ez az összesítési attribútumra) alkalmazott összesítő operátor, ha az összesítés eredményére névvel szeretnénk hivatkozni, akkor nyilat és új nevet használunk.

R sorait csoportokba osszuk. Egy csoport azokat a sorokat tartalmazza, amelyek a listán szereplő csoportosítási attribútumokhoz tartozó értékei megegyeznek, vagyis ezen attribútumok minden egyes különböző értéke egy csoportot alkot. Minden egyes csoporthoz számoljuk ki a lista összesítési attribútumaira vonatkozó összesítéseket. Az eredmény minden egyes csoportra egy sor:

1. a csoportosítási attribútumok és
 2. Az összesítési attribútumra vonatkozó összesítése (az adott csoport összes sorára)
- Vetítési művelet kiterjesztése (Π_{lista}), select kif [as onev]. A *lista* tartalmazhatja:
 - R egy attribútumát,
 - $x \rightarrow y$, ahol x, y attribútumnevek, s itt x-et y-ra nevezzük át,
 - $E \rightarrow y$, ahol E R attribútumait, konstansokat, aritmetikai operátorokat és karakterlánc operátorokat tartalmazhat, például: $A + 5$, $C || \text{'nevű emberek'}$.
 - Rendezési művelet (τ_{lista}), order by. *lista* = (A_1, \dots, A_n) Először A_1 attribútum szerint rendezzük R sorait. Majd azokat a sorokat, amelyek értéke megegyezik az A_1 attribútumon, A_2 szerint, és így tovább.
Ez az egyetlen olyan művelet, amelynek az eredménye se nem halmaz, se nem multihalmaz.
 - Külső összekapcsolások (\bowtie), [left | right | full] outer join. Ez nem relációs algebrai művelet, ugyanis kilép a modellből. $R \bowtie S$ relációt kiegészítjük az R és S soraival, a hiányzó helyekre NULL értéket írva megőrzi a „lógó sorokat”.

SQL-ben, és a kiterjesztésben is multihalmazok vannak, vagyis egy sor többször is előfordulhat. R és S uniójánál $n+m$ előfordulás lesz, metszeténél $\min[n, m]$, különbségnél $\max[0, n-m]$. A többi műveletnél nem küszöböljük ki az ismétlődéseket.

2.2 SQL

Fő komponensei:

- Adatleíró nyelv, DDL (Data Definition Language): CREATE, ALTER, DROP
- Adatkezelő nyelv, DML (Data Manipulation Language): INSERT, UPDATE, DELETE, SELECT
Az SQL elsődlegesen lekérdező nyelv (Query Language): SELECT utasítás (az adatbázisból információhoz jussunk)
- Adatvezérlő nyelv, DCL (Data Control Language): GRANT, REVOKE
- Tranzakció-kezelés: COMMIT, ROLLBACK, SAVEPOINT
- Procedurális kiterjesztések: Oracle PL/SQL (Ada alapján), SQL/PSM (PL/SQL alapján)

Reláció itt tábla, alapvetően 3-féle: TABLE (alaptábla, permanens), VIEW (nézettábla), WITH utasítással (átmeneti munkatábla).

Séma megadása CREATE utasítással, típus SQL konkrét megvalósítása alapján. Kiegészítő lehetőségek is vannak, pl PRIMARY KEY. Csak egyetlen PRIMARY KEY lehet a relációban, viszont UNIQUE több is lehet, PRIMARY KEY egyik attribútuma sem lehet NULL érték egyik sorban sem. Viszont UNIQUE-nak deklarált attribútum lehet NULL értékű, vagyis a táblának lehet olyan sora, ahol a UNIQUE attribútum értéke NULL, vagyis hiányzó érték.

Relációs algebrai kifejezések felírása SELECT-tel:

- SELECT lista FROM táblák szorzata WHERE felt. = $\Pi_{lista}(\sigma_{felt.}(\text{táblák szorzata}))$
- halmazműveletek: UNION, EXCEPT/MINUS, INTERSECT. Multihalmazból halmaz lesz. ALL kulcsszóval megmarad a multihalmaz.
- átnevezés: oszlopnév után szóközzel odaírjuk az új nevet.

Kiterjesztett műveletek:

- rendezés: ORDER BY, minden más záradék után következik, csökkenő, növekvő sorrend.
- ismétlődések megszüntetése: select DISTINCT ...

- összesítések (aggregálás): SUM, COUNT, MIN, MAX, AVG a SELECT záradékban. COUNT(*) az eredmény sorainak száma. Ha összesítés is szerepel a lekérdezésben, a SELECT-ben felsorolt attribútumok vagy egy összesítő függvény paramétereiként szerepelnek, vagy a GROUP BY attribútumlistájában is megjelennek.
- csoportosítás: GROUP BY.
- csoportok szűrése: HAVING. Csoportokat szűr, nem egy-egy sort. Az alkérdésre nincs megszorítás. Viszont az alkérdésen kívül csak olyan attribútumok szerepelhetnek, amelyek: vagy csoportosító attribútumok, vagy összesített attribútumok. (Azaz ugyanazok a szabályok érvényesek, mint a SELECT záradéknál).

A példa reláció: **hallgató (azon, név, tantárgy, jegy)**

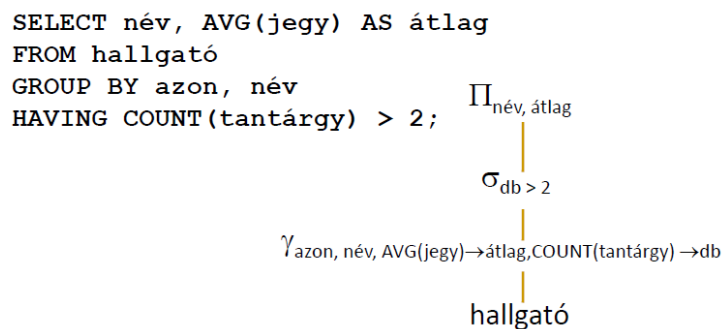

Figure 12: Példa csoportosításra

WHERE záradéknál SQL-es specialitások:

- Átírható relációs algebrába: BETWEEN ... AND ..., IN(érték-halmaz)
- Nem írható át: LIKE karakterláncok összehasonlításánál, IS NULL (ismeretlen vagy nem definiált érték) [emiat 3-értékű logika SQL-ben: true, false, unknown]

SELECT utasítás több részből áll, a részeket záradékoknak nevezzük. Három alapvető záradék van:

- SELECT lista (3.) – milyen típusú sort szeretnénk az eredményben látni? * jelentése: minden attribútum.
- FROM Relációnév (1.) – a tábla neve vagy relációk (táblák) összekapcsolása, illetve szorzata
- WHERE feltétel (2.) – milyen feltételeknek eleget tevő sorokat kiválasztani?

Több séma összekapcsolása esetén ha egy attribútumnév több sémában is előfordul, akkor kell hozzá a séma is a hivatkozásnál: R.A (R reláció A attribútuma).

Alkérdezéseket is használhatunk SQL-ben, ezt zárójelbe tevéssel érjük el.

- FROM záradékban ilyen módon ideiglenes táblát is létrehozhatunk, ekkor többnyire a sorváltozó nevét is meg kell adni hozzá.
- WHERE záradékban az alkérdés eredménye lehet:
 - egy skálárérték, vagyis mintha egy konstans lenne
 - skálár értékekből álló multihalmaz, logikai kifejezésekben használható: EXISTS, [NOT] IN, ANY/ALL (pl $x \in \text{ANY}(\text{alkérdés})$).
 - teljes többdimenziós tábla, használható: EXISTS, [NOT] IN

Az alkérdés nem korrelált, ha önállóan kiértékelhető, külső kérdés közben nem változik. Korrelált, ha többször kerül kiértékelésre, alkérdésen kívüli sorváltozóból származó értékadással.

```
Teljes SELECT utasítás
(záradékok sorrendje nem cserélhető fel)
SELECT [DISTINCT] ...
FROM ...
[WHERE ... ]
[GROUP BY ...
[HAVING ... ] ]
[ORDER BY ...]
```

Figure 13: SQL záradékok

Összekapcsolások:

- Descartes-szorzat: R CROSS JOIN S, vagy „R,S”
- Természetes összekapcsolás: R NATURAL JOIN S
- Théta-összekapcsolás: R JOIN S ON *[feltétel]*
- Külső összekapcsolás: R {LEFT | RIGHT | FULL} OUTER JOIN S. LEFT az R lógó sorait őrzi meg, RIGHT az S-ét, FULL az összeset.

2.2.1 DML

A módosító utasítások nem adnak vissza eredményt, mint a lekérdezések, hanem az adatbázis tartalmát változtatják meg. 3-féle módosító utasítás létezik:

- INSERT - sorok beillesztése, beszúrása. Egyetlen sor: INSERT INTO R VALUES (<attr. lista>). A tábla létrehozásánál ha megadtunk default értékeket attribútumoknál, akkor ha nem adunk meg értéket hozzá, akkor a default lesz, egyébként NULL. Több sor: INSERT INTO R (<alkérdés>).
- DELETE – sorok törlése. DELETE FROM R [WHERE <feltétel>].
- UPDATE – sorok komponensei értékeinek módosítása. UPDATE R SET <attribútum értékadások listája> WHERE <sorokra vonatkozó feltétel>

Tranzakciók: Az adatbázisrendszereket általában több felhasználó és folyamat használja egy időben. Tranzakció = olyan folyamat, ami adatbázis lekérdezéseket, módosításokat tartalmaz. Az utasítások egy „értelmes egészt” alkotnak.

ACID: atomicity (vagy az összes vagy egyik utasítás sem hajtódik végre), consistency (konzisztencia, a megszorítások megőrződnek), isolation (elkülönítés, felhasználó számára úgy tűnik, hogy egymás után futnak a tranzakciók), durability (tartósság, befejeződött tranzakció módosításai nem vesznek el).

A COMMIT SQL utasítás végrehajtása után a tranzakció véglegesnek tekinthető. A tranzakció módosításai véglegesítődnek. A ROLLBACK SQL utasítás esetén a tranzakció abortál, azaz az összes utasítás visszagörgetésre kerül.

Többféle elkülönítési szint közül lehet választani, hogy az egy időben történő tranzakciók esetén milyen interakciók engedélyezettek.

1. SERIALIZABLE: ACID tulajdonságok teljesülnek rá. Más tranzakciója közbeni állapotot nem láthat a felhasználó.
2. REPEATABLE READ: Hasonló a read-commited megszorításhoz. Itt, ha az adatot újra beolvassuk, akkor amit először láttunk, másodszor is látni fogjuk. De második és az azt követő beolvasások után akár több sort is láthatunk.
3. READ COMMITTED: csak kommitálás utáni adatot láthat, de nem feltétlenül mindig ugyanazt az adatot.
4. READ UNCOMMITTED

2.2.2 DDL

Adatleíró részt is tartalmaz az SQL.

- CREATE: létrehozás
- DROP: eldobja a teljes leírást, és minden, ami ehhez kapcsolódott, elérhetetlen lesz.
- ALTER: leírás módosítása

A *megszorítás* adatelemek közötti kapcsolat, amelyet az AB rendszernek fent kell tartania. Lehet kulcs megszorítás, értékekre, sorokra vonatkozó. Megszorítás módosítása CONSTRAINTS kulcsszóval, önálló megszorítások: CREATE ASSERTION <név> CHECK (<feltétel>). Itt alapvetően az adatbázis bármely módosítása előtt ellenőrizni kell. Egy okos rendszer felismeri, hogy mely változtatások, mely megszorításokat érinthetnek.

Idegen kulcs (R-ről S-re) megszorítást meg kell őrizni, ez kétféleképpen sérülhet: 1. Egy R-be történő beszúrásnál vagy R-ben történő módosításnál S-ben nem szereplő értéket adunk meg. 2. Egy S-beli törlés vagy módosítás „lógó” sorokat eredményez R-ben. Védni többféleképpen lehet: alapértelmezetten nem hajtja végre, továbbgyűrésnél igazítjuk a tábla értékeit a változáshoz, set NULL-nál pedig az érintett sorokat NULL-ra állítjuk.

Sor megszorításnál a CREATE utasításon belül a végére tehetünk egy CHECK (<feltétel>) utasítást.

Triggerek olyankor hajtódnak végre, amikor valamilyen megadott esemény történik, mint például sorok beszúrása egy táblába. Az önálló megszorításokkal (assertions) sok mindent le tudunk írni, az ellenőrzésük azonban gondot jelenthet. Az attribútumokra és sorokra vonatkozó megszorítások ellenőrzése egyszerűbb (tudjuk mikor történik), ám ezekkel nem tudunk minden kifejezni. A triggerek esetén a felhasználó mondja meg, hogy egy megszorítás mikor kerüljön ellenőrzésre. A triggereket esetenként ECA szabályoknak (event-condition-action) is nevezik.

- Esemény: általában valamilyen módosítás a adatbázisban, INSERT, DELETE, UPDATE. Mikor?: BEFORE, AFTER, INSTEAD, Mit?: OLD ROW, NEW ROW, FOR EACH ROW, OLD/NEW TABLE, FOR EACH STATEMENT
- WHEN feltétel : bármilyen SQL igaz-hamis-(ismeretlen) feltétel.
- Tevékenység : SQL utasítás, BEGIN..END, PSM tárolt eljárás

A triggerek az eddigi megszorításoktól három dologban térnek el:

- A triggereket a rendszer csak akkor ellenőrzi, ha bizonyos események bekövetkeznek. A megengedett események általában egy adott relációra vonatkozó beszúrás, törlés, módosítás, vagy a tranzakció befejeződése.
- A kiváltó esemény azonnali megakadályozása helyett a trigger először egy feltételt vizsgál meg.
- Ha a trigger feltétele teljesül, akkor a rendszer végrehajtja a triggerhez tartozó tevékenységet. Ez a művelet ezután megakadályozhatja a kiváltó esemény megtörténtét, vagy meg nem történtté teheti azt.

Nézettáblák: A nézettábla olyan reláció, amit tárolt táblák (alaptáblák) és más nézettáblák felhasználásával definiálunk. Kétféle létezik: 1. virtuális = nem tárolódik az adatbázisban; csak a relációt megadó lekérdezés. 2. Materializált = kiszámítódik, majd tárolásra kerül. CREATE [MATERIALIZED] VIEW <név> AS <lekérdezés>. A nézettáblák ugyanúgy kérdezhetők le, mint az alaptáblák. A nézettáblákon keresztül az alaptáblák néhány esetben módosíthatóak is, ha a rendszer a módosításokat át tudja vezetni. Virtuális nézetet nem lehet módosítani, mert nem létezik, de egy INSTEAD OF triggerrel mégis végrehajthatjuk a változtatásokat.

3 Az SQL procedurális kiterjesztése (PL/SQL vagy PSM)

3.1 PSM

Amikor az SQL utasításokat egy alkalmazás részeként, programban használjuk, a következő problémák léphetnek fel:

- Osztott változók használata: közös változók a nyelv és az SQL utasítás között (ott használható SQL utasításban, ahol kifejezés használható).
- A típuseltérés problémája: Az SQL magját a relációs adatmodell képezi. Tábla – gyűjtemény, sorok multihalmaza, mint adattípus nem fordul elő a magasszintű nyelvekben. A lekérdezés eredménye hogyan használható fel? Három esetet különböztetünk meg attól függően, hogy a SELECT FROM [WHERE stb] lekérdezés eredménye skalárértékkel, egyetlen sorral vagy egy listával (multihalmazzal) tér-e vissza. Utóbbinál kurzor használata, az eredmény soronkénti bejárása. Egyetlen sornál $\text{SELECT } e_1, \dots, e_n \text{ INTO vált}_1, \dots, \text{vált}_n$

Háromféleképpen is megközelíthetjük programozási szempontból:

1. SQL kiterjesztése procedurális eszközökkel, az adatbázis séma részeként tárolt kódrészekkel, tárolt modulokkal (pl. PSM = Persistent Stored Modules, Oracle PL/SQL).
2. Beágyazott SQL (sajátos előzetes beágyazás EXEC SQL. - Előfordító alakítja át a befogadó gazdanyelvre/host language, pl. C)
3. Hívásszintű felület: hagyományos nyelvben programozunk, függvénykönyvtárat használunk az adatbázishoz való hozzáféréshez (pl. CLI = call-level interface, JDBC, PHP/DB)

PSM: Persistent Stored Procedures. SQL utasítások és konvencionális elemek (if, while stb) keverékéből áll. Olyan dolgokat is meg lehet csinálni, amit önmagában az SQL-ben nem.

<pre>CREATE PROCEDURE eljárás-név (paraméter-lista) [DECLARE ... deklarációk] BEGIN az eljárás utasításai; END;</pre>	<pre>CREATE FUNCTION függvény-név (paraméter-lista) RETURNS értéktípus [DECLARE ... deklarációk] BEGIN utasítások ... END;</pre>
---	---

Figure 14: PSM tárolt eljárás és függvény szerkezete

A tárolt eljárásnak adhatunk paramétereket is, ezek IN, OUT és INOUT módúak lehetnek. Ezek mellé még a paraméter nevét és típusát is meg kell adni, mód-név-típus hármas. Tárolt függvények esetén csak IN módú paramétereink lehetnek.

Néhány fontosabb utasítás:

- Eljárás meghívása a CALL <eljárás neve> (<argumentumlista>) utasítással történik.
- Függvénynél a RETURN utasítás határozza meg a visszatérési érték típusát. Fontos, hogy ezen utasítás hatására nem terminál a függvény.
- Változót deklarálásához ezt használjuk: DECLARE <név> <típus>.
- értékadás: SET <változó> = <kifejezés>.
- BEGIN...END között vannak az utasítások, pontosvesszővel választjuk el őket.
- címke: utasításnak lehet adni, név és kettőspont elé írásával.
- SQL utasítások, DML, MERGE.
- ciklusból kilépés: LEAVE <ciklus címkéje>
- WHILE-DO cikluson kívül REPEAT-UNTIL

Kivételek: 5 jegyű SQLSTATE karakterláncsal jelzi. Nem mindig hiba, hanem lehet a normálistól eltérő viselkedés is. DECLARE <hova menjen> HANDLER FOR <feltétel lista> <utasítás>. A <hova menjen> lehet CONTINUE, EXIT, UNDO.

Kurzorok: Ha a SELECT eredménye több sorral tér vissza, akkor valamilyen ciklussal járjuk be az

eredmény sorait. A kurzor alapvetően egy tuple-változó, ami végigmegy egy lekérdezés eredményének minden tuple-én. DECLARE <sormutató> CURSOR FOR (<lekérdezés>); A kurzor használatához szükség van az OPEN <sormutató>; utasításra, aminek hatására a rendszer a lekérdezést kiértékeli, és hozzáférhető lesz a lekérdezés eredménye, ehhez a bejáráshoz egy ciklust kell indítani, és a sormutató az eredmény első sorára mutat. Amikor végeztünk, a CLOSE <sormutató>; utasítással bezárjuk a kurzort.

I: LOOP

A következő tuple lekérése a következő utasítással:

FETCH FROM sormutató **INTO** v1, ...,vn;

A v-k változók listája, a tuple minden komponenséhez van egy.

A kurzor automatikusan a következő kurzorra ugrik.

IF „ellenőrzés: kaptunk-e új sort?”

THEN LEAVE I

END IF;

ENDLOOP:

Figure 15: PSM kurzor ciklusának szerkezete

A ciklusból való kilépés trükkös pontja a kurzornak. A megoldás a következő: deklarálunk egy boolean feltételt, ami akkor igaz, ha az SQLSTATE egy meghatározott értéket vesz fel (02000, nem talált következő tuple-t).

3.2 PL/SQL

PL/SQL-ben nem csak tárolni lehet eljárásokat és függvényeket, hanem futtatni is lehet a „generic query interface”-ből (sqlplus), mint bármely SQL utasítást. A triggerok a PL/SQL része.

A deklarációs rész külön válik a törzstől és opcionális, és a DECLARE kulcsszó csak egyszer szerepel a rész elején, nincs minden változó előtt. Értékadás := jellel. További különbség a PSM-hez képest, hogy paramétereknél név-mód-típus sorrendben kell megadni, és az IN OUT mód két szóban írandó. Több új típus is van, pl NUMBER lehet INT van REAL. Egy attribútum típusára lehet hivatkozni is: R.x%TYPE. Létezik R%ROWTYPE is, ami egy tuple-t ad vissza. Az x tuple komponensének értékét így kapjuk meg: x.a. ELSEIF (PSM-ben) helyett ELSIF. LEAVE ciklus helyett EXIT WHEN <feltétel>.

CREATE OR REPLACE PROCEDURE

<name> (<arguments>) **AS**

← szükséges

<optional declarations>

BEGIN

<PL/SQL statements>

END;

· ← Eltároljuk az adatbázisban.
run ← Nem igazán futtatja.

Figure 16: PL/SQL eljárás szerkezete

Kurzor: CURSOR <név> IS <lekérdezés>. A ciklusban a kurzor tuple-jének lekérése: FETCH <kurzor neve> INTO <változó(k)>. PL/SQL-nél a kurzor ciklusát így hagyjuk el: EXIT WHEN <kurzornév>%NOTFOUND.

4 Relációs adatbázis-sémák tervezése, normálformák, dekompozíciók

4.1 Relációs adatbázis-sémák tervezése

Függőségek: funkcionális, többértékű, ezeket a tervezésnél használják (az adatbázisrendszerek nem támogatják, ott megszorítások vannak).

Normalizálás: jó sémákra való felbontás, funkcionális függőségek \rightarrow (1,2,)3NF, BCNF; többértékű függőségek \rightarrow 4NF.

4.1.1 Funkcionális függőségek

$X \rightarrow Y$ az R relációra vonatkozó megszorítás, miszerint ha két sor megegyezik X összes attribútumán, Y attribútumain is meg kell, hogy egyezzenek.

Jelölés: X, Y, Z, \dots attribútum halmazokat; A, B, C, \dots attribútumokat jelöl. A, B, C attribútumhalmaz helyett ABC -t írunk.

Definíció. Legyen $R(U)$ egy relációséma, továbbá X és Y az U attribútumhalmaz részhalmazai. X -től *funkcionálisan függ* Y (jelölésben $X \rightarrow Y$), ha bármely R feletti T tábla esetén valahányszor két sor megegyezik X -en, akkor megegyezik Y -on is, $\forall t_1, t_2 \in T$ esetén $(t_1[X] = t_2[X] \Rightarrow t_1[Y] = t_2[Y])$. Ez lényegében azt jelenti, hogy az X -beli attribútumok értéke egyértelműen meghatározza az Y -beli attribútumok értékét. Jelölés: $R \models X \rightarrow Y$, vagyis R kielégíti $X \rightarrow Y$ függőséget.

Jobboldalak szétvágása: $X \rightarrow A_1 A_2 \dots A_n$ akkor és csak akkor teljesül R relációra, ha $X \rightarrow A_1, X \rightarrow A_2, \dots, X \rightarrow A_n$ is teljesül R -en. Példa: $A \rightarrow BC$ ekvivalens $A \rightarrow B$ és $A \rightarrow C$ függőségek kettősével. Baloldalak szétvágására nincs szabály, ezért elég nézni, ha a FF-k jobboldalán egyetlen attribútum szerepel.

Példa funkcionális függőségekre: Sörivók(név, cím, kedveltSörök, gyártó, kedvencSör) táblában $\text{név} \rightarrow \text{cím}$ $\text{kedvencSör} \rightarrow \text{gyártó}$, $\text{cím} \text{ kedvencSör} \rightarrow \text{gyártó}$ (egy $ua.$, mint $\text{név} \rightarrow \text{cím}$ és $\text{név} \rightarrow \text{kedvencSör}$), $\text{kedveltSörök} \rightarrow \text{gyártó}$.

Kulcs, superkulcs Funkcionális függőség $X \rightarrow Y$ speciális esetben, ha $Y = U$, ez a kulcsfüggőség. $R(U)$ relációséma esetén az U attribútumhalmaz egy K részhalmaza akkor és csak akkor superkulcs, ha a $K \rightarrow U$ FF teljesül. A kulcsot tehát a függőség fogalma alapján is lehet definiálni: olyan K attribútumhalmazt nevezünk kulcsnak, amelytől az összes többi attribútum függ, de K -ból bármely attribútumot elhagyva ez már nem teljesül (vagyis minimális superkulcs). Példa az előző alapján: $\{\text{név, kedveltSörök}\}$ superkulcs, ez a két attr. meghatározza funkcionálisan a maradék attr.-kat.

Függőségek implikációja: F implikálja $X \rightarrow Y$ -t, ha minden olyan táblában, amelyben F összes függősége teljesül, $X \rightarrow Y$ is teljesül. Jelölés: $F \models X \rightarrow Y$, ha F implikálja $X \rightarrow Y$ -et.

Legyenek $X_1 \rightarrow A_1, X_1 \rightarrow A_2, \dots, X_1 \rightarrow A_n$ adott FF-k, szeretnénk tudni, hogy $Y \rightarrow B$ teljesül-e olyan relációkra, amire az előbbi FF-k teljesülnek. Példa: $A \rightarrow B$ és $B \rightarrow C$ teljesülése esetén $A \rightarrow C$ biztosan teljesül. $Y \rightarrow B$ teljesülésének ellenőrzésekor vegyünk két sort, amelyek megegyeznek az összes Y -beli attribútumon. Használjuk a megadott FF-ket annak igazolására, hogy az előbbi két sor más attribútumokon is meg kell, hogy egyezzen. Ha B egy ilyen attribútum, akkor $Y \rightarrow B$ teljesül. Egyébként az előbbi két sor olyan előfordulást ad majd, ami az összes előírt egyenlőséget teljesíti, viszont $Y \rightarrow B$ mégsem teljesül, azaz $Y \rightarrow B$ nem következménye a megadott FF-eknek.

Armstrong-axiómák: Legyen $R(U)$ relációséma és $X, Y \subseteq U$, és jelölje XY az X és Y attribútumhalmazok egyesítését. F legyen funkcionális függőségek tetsz. halmaza.

- FD1 (reflexivitás): $Y \subseteq X$ esetén $X \rightarrow Y$.
- FD2 (bővíthetőség): $X \rightarrow Y$ és tetszőleges Z esetén $XZ \rightarrow YZ$.
- FD3 (transzitivitás): $X \rightarrow Y$ és $Y \rightarrow Z$ esetén $X \rightarrow Z$.

Az Armstrong-axiómarendszer helyes és teljes, azaz minden levezethető függőség implikálódik is, illetve azok a függőségek, amelyeket F implikál azok le is vezethetők F -ből. $F \vdash X \rightarrow Y \iff F \models X \rightarrow Y$

Levezetés: $X \rightarrow Y$ levezethető F -ből, ha van olyan $X_1 \rightarrow Y_1, \dots, X_k \rightarrow Y_k, \dots, X \rightarrow Y$ véges levezetés, hogy $\forall k$ -ra $X_k \rightarrow Y_k \in F$ vagy $X_k \rightarrow Y_k$ az FD1, FD2, FD3 axiómák alapján kapható a levezetésben előtte szereplő függőségekből. Jelölés: $F \vdash X \rightarrow Y$, ha $X \rightarrow Y$ levezethető F -ből.

További levezethető szabályok:

- Összevonhatósági szabály: $F \vdash X \rightarrow Y$ és $F \vdash X \rightarrow Z$ esetén $F \vdash X \rightarrow YZ$.
- Pszeudotranzitivitás: $F \vdash X \rightarrow Y$ és $F \vdash WY \rightarrow Z$ esetén $F \vdash XW \rightarrow Z$.
- Szétvághatósági szabály: $F \vdash X \rightarrow Y$ és $Z \subseteq Y$ esetén $F \vdash X \rightarrow Z$.

Attribútumhalmaz lezártja: Adott R séma és F funkcionális függőségek halmaza mellett, X^+ az összes olyan A attribútum halmaza, amire $X \rightarrow A$ következik F-ből. (R,F) séma esetén legyen $X \subseteq R$. Definíció: $X^{+(F)} := \{A | F \vdash X \rightarrow A\}$ az X attribútumhalmaz lezárása F-re nézve. Lemma: $F \vdash X \rightarrow Y \iff Y \subseteq X^+$. Következménye: az implikációs probléma megoldásához elég az X^+ -t hatékonyan kiszámolni. Az implikációt lezárással is el lehet dönteni. Kiindulás: $Y^+ = Y$. Indukció: Olyan FF-ket keresünk, melyeknek a baloldala már benne van Y^+ -ban. Ha $X \rightarrow A$ ilyen, A-t hozzáadjuk Y^+ -hoz.

FF-ek vetítése: Motiváció: „normalizálás”, melynek során egy reláció sémát több sémára bonthatunk szét. Példa: $ABCD \ F = \{AB \rightarrow C, C \rightarrow D, D \rightarrow A\}$. Bontsuk fel ABC és AD-re. Milyen FF-k teljesülnek ABC-n? Nem csak $AB \rightarrow C$, de $C \rightarrow A$ is! Vetület kiszámítása: Induljunk ki a megadott FF-ekből és keressük meg az összes nem triviális FF-t, ami a megadott FF-ekből következik. (Nem triviális = a jobboldalt nem tartalmazza a bal.) Csak azokkal az FF-kel foglalkozzunk, amelyekben a projektált séma attribútumai szerepelnek. Függőségek vetülete: Adott (R,F), és $R_i \subseteq R$ esetén: $\Pi_{R_i}(F) := \{X \rightarrow Y | F \vdash X \rightarrow Y, XY \subseteq R_i\}$.

A többértékű függőség (TÉF): az R reláció fölött $X \twoheadrightarrow Y$ teljesül: ha bármely két sorra, amelyek megegyeznek az X minden attribútumán, az Y attribútumaihoz tartozó értékek felcserélhetőek, azaz a keletkező két új sor R-beli lesz. Más szavakkal: X minden értéke esetén az Y-hoz tartozó értékek függetlenek az R-X-Y értékeitől. Definíció: $X, Y \subseteq R, Z := R - XY$ esetén $X \twoheadrightarrow Y$ többértékű függőség. A függőség akkor teljesül egy táblában, ha bizonyos mintájú sorok létezése garantálja más sorok létezését.

Formális definíció: Egy R sémájú r reláció kielégíti az $X \twoheadrightarrow Y$ függőséget, ha $t, s \in r$ és $t[X]=s[X]$ esetén létezik olyan $u, v \in r$, amelyre $u[X]=v[X]=t[X]=s[X]$, $u[Y]=t[Y]$, $u[Z]=s[Z]$, $v[Y]=s[Y]$, $v[Z]=t[Z]$. Állítás: Elég az u,v közül csak az egyik létezését megkövetelni. Példa: Sörivók(név, cím, tel, kedveltSörök) tábla. A sörivók telefonszámai függetlenek az általuk kedvelt söröktől: $\text{név} \twoheadrightarrow \text{tel}$ és $\text{név} \twoheadrightarrow \text{kedveltSörök}$. Így egy-egy sörivó minden telefonszáma minden általa kedvelt sörrel kombinációban áll. Ez a jelenség független a funkcionális függőségektől.

TÉF szabályok:

- Minden FF TÉF. Ha $X \rightarrow Y$ és két sor megegyezik X-en, Y-on is megegyezik, emiatt ha ezeket felcseréljük, az eredeti sorokat kapjuk vissza, azaz: $X \twoheadrightarrow Y$.
- Komplementálás : Ha $X \twoheadrightarrow Y$ és Z jelöli az összes többi attribútum halmazát, akkor $X \twoheadrightarrow Z$.
- Nem lehet darabolni.
- Állítás: $X \twoheadrightarrow Y$ -ből nem következik, hogy $X \twoheadrightarrow A$, ha $A \in Y$. (A jobb oldalak nem szedhetők szét!)
- Nem tranzitív.

A veszteségmentesség, függőségőrzés definíciójában most F funkcionális függőségi halmaz helyett D függőségi halmaz többértékű függőségeket is tartalmazhat.

Tétel: A $d = (R_1, R_2)$ akkor és csak akkor veszteségmentes dekompozíciója R-nek, ha $D \vdash R_1 \cap R_2 \twoheadrightarrow R_1 - R_2$.

4.2 Normálformák

- *Boyce-Codd normálforma:* R reláció BCNF-ben van, ha minden $X \rightarrow Y$ nemtriviális FF-re R-ben X superkulcs. Nemtriviális: Y nem része X-nek. Superkulcs: tartalmaz kulcsot (ő maga is lehet kulcs). Ha van olyan következmény FF F-ben, ami sérti a BCNF-t, akkor egy F-beli FF is sérti. Kiszámítjuk X^+ -t: Ha itt nem szerepel az összes attribútum, X nem superkulcs.
- Bizonyos FF halmazok esetén a felbontáskor elveszíthetünk függőségeket. 3. *normálformában* (3NF) úgy módosul a BCNF feltétel, hogy az előbbi esetben nem kell dekomponálnunk. Egy attribútum elsődleges attribútum (prím), ha legalább egy kulcsnak eleme. $X \rightarrow A$ megsérti 3NF-t akkor és csak akkor, ha X nem superkulcs és A nem prím.

- A 4. normálforma hasonlít a BCNF-re, azaz minden nem triviális többértékű függőség bal oldala szuperkulcs. A TÉF-ek okozta redundanciát a BCNF nem szünteti meg. A megoldás: a negyedik normálforma. A negyedik normálformában (4NF), amikor dekomponálunk, a TÉF-eket úgy kezeljük, mint az FF-eket, a kulcsok megtalálásánál azonban nem számítanak.

Egy R reláció 4NF-ben van ha: minden $X \twoheadrightarrow Y$ nemtriviális TÉF esetén X szuperkulcs. Nemtriviális TÉF: Y nem részhalmaza X -nek, és X és Y együtt nem adják ki az összes attribútumot. A szuperkulcs definíciója ugyanaz marad, azaz csak az FF-ektől függ. Definíció: R 4NF-ben van D -re nézve, ha $XY \neq R$, $Y \not\subseteq X$, és $D \vdash X \twoheadrightarrow Y$ esetén $D \vdash X \rightarrow R$.

Definíció: $d = \{R_1, \dots, R_k\}$ dekompozíció 4NF-ben van D -re nézve, ha minden R_i 4NF-ben van $\Pi_{R_i}(D)$ -re nézve.

Állítás: Ha R 4NF-ben van, akkor BCNF-ben is van. Következmény: Nincs mindig függőségőrző és veszteségmentes 4NF dekompozíció.

Veszteségmentes 4NF dekompozíciót mindig tudunk készíteni a naiv BCNF dekomponáló algorit-mushoz hasonlóan.

Ha R 4NF-ben van, akkor BCNF-ben is.

Tételek: Mindig van VM BCNF-ra és VM FŐ 3NF-ra való felbontás.

4.3 Dekompozíciók

A rosszul tervezettség anomáliákat is eredményez. A jó tervezésnél cél az anomáliák és a redundancia megszüntetése.

név	cím	kedveltSörök	gyártó	kedvencS
Janeway	Voyager	Bud	A.B.	WickedAle
Janeway	???	WickedAle	Pete's	???
Spock	Enterprise	Bud	???	Bud

Figure 17: Sörivő(név, cím, kedveltSörök, gyártó, kedvencSör) tábla

- Módosítási anomália: ha Janeway-t Jane-re módosítjuk, megteesszük-e ezt minden sornál? Egy adat egy előfordulását megváltoztatjuk, más előfordulásait azonban nem.
- Törlési anomália: Ha senki sem szereti a Bud sört, azzal töröljük azt az infót is, hogy ki gyártotta. Törléskor olyan adatot is elveszítünk, amit nem szeretnénk.
- Beillesztési anomália: és felvinni ilyen gyártót? Megszorítás, trigger kell, hogy ellenőrizni tudjuk (pl. a kulcsfüggőséget).

Dekomponálás (felbontás): A fenti problémáktól dekomponálással (felbontással) tudunk megszabadulni! Definíció: $d = \{R_1, \dots, R_k\}$ az (R, F) dekompozíciója, ha nem marad ki attribútum, azaz $R_1 \cup \dots \cup R_k = R$. (Az adattábla felbontását projekcióval végezzük).

Elvárások:

1. Veszteségmentes legyen a felbontás, vagyis ne legyen információvesztés. A fenti jelölésekkel: ha $r = \Pi_{R_1}(r) \bowtie \dots \bowtie \Pi_{R_k}(r)$ teljesül, akkor az előbbi összekapcsolásra azt mondjuk, hogy veszteségmentes. Itt r egy R sémájú relációt jelöl. Chase-teszt a veszteségmentességhez: Készítünk egy felbontást. A felbontás eleminek összekapcsolásából veszünk egy sort. Az algoritmussal bebizonyítjuk, hogy ez a sor az eredeti relációnak is sora.
2. A vetületek legyenek jó tulajdonságúak, és a vetületi függőségi rendszere egyszerű legyen (normálformák: BCNF, 3NF def. később)
3. Függőségek megőrzése a vetületekben (FŐ) A dekompozíciókban érvényes függőségekből következzen az eredeti sémára kirótt összes függőség. Adott (R, F) esetén $d = \{R_1, \dots, R_k\}$ függőségőrző dekompozíció akkor és csak akkor, ha minden F -beli függőség levezethető a vetületi függőségekből: minden $x \rightarrow Y \in F$ esetén $\Pi_{R_1}(F) \cup \dots \cup \Pi_{R_k}(F) \vdash X \rightarrow Y$.

A függőségőrzésből nem következik a veszteségmentesség és a veszteségmentességből nem következik a függőségőrzés.